

A HONFOGLALÓ
POGÁNY MAGYAROK
MEGTÉRITÉSE
A KERESZTÉNY HITRE
ÉS A
GYŰDI KÉGYHELY
EREDETE

IRTA :
P. AURÉL

DUNÁNTÚL EGYETEMI NYOMDÁJA PÉCSETT

A pécsyvármegyei hatóság 3293/1928. számú engedélyével.

Nihil obstat

P. FERDINANDUS KAISER
censor.

No. 988/1928.

Imprimatur

Budapestini, die 30. a Nov. 1928.

P. OSWALDUS OSLAY
Minister Provincialis.

Gyűdnek, a rómaiak idejében és a honfoglalás előtt nem volt külön neve, hanem bennfoglaltatott a „Serena“ (Serena = tiszta, derűs vidék. Regio serena) gyűjtőnévben, ami nem jelentette kizárólag a mai Siklóst, hanem mindazon jelentősebb római telepeket és népesebb pontokat összevéve, amelyek annak környékén voltak, tehát Gyűd is. Önálló és megkülönböztető nevet csak a honfoglaláskor kapott, midőn a honfoglaló Árpád vezér által Baranya meghódítására kiküldött „Etel“ (Etu) kúnvezér fia, meghódítva az itt tanyázó pannonszlovéneket, e helyet, ahonnan a meghódítást intézte, saját nevééről „Győd“-ről, Győd-nek nevezett el, amely nevet a mai horvát, sokác, bunyevác és német ajkúak „Jud“-nak ejtenek ki.

A régi okmányokban e kegyhely neve: Jud; — Giud; — Gyd; — Gexd; — Eynud írásmódokban fordul elő. A régi írásmódban ugyanis a G, Gy, J, K és E betűket egymással felcserélve használták; Gyula helyett írtak: Julát, Kulát, Eulát (Brüsztle Recensio). Béla király Névtelenje Etel (Etu) honfoglaló vezér fiának a nevét: Eudunak írja.

Részlet a Gyűdi kegyhely történetének munka alatt levő anyagából.

Érthető tehát, hogy Eudu nem a Névtelen által használt betűkkel ejtendő ki, hanem: Judu, Gyudu; illetve Jödő, vagy Gyödő hangzású, rövidítve Gyöd, ahogyan elő is fordul Mária Terézia-korabeli okmányainkban.

A magyar irodalom Eudut: Edö, Födö és Ödö magyarosítással használja, de látni való, hogy nem helyesen, mert a szláv hagyományos kiejtés őrizte meg tisztán és gyökerében a honfoglaló vezér fiának saját meghódítójának a nevét: Jud szlávos kiejtésével, ami a magyarban Gyűdnek ejtendő ki.

Már maga a kegyhely neve is a honfoglalás idejébe viszi gondolatainkat, e kegyhely eredete is abba a régi időbe nyúlik vissza, t. i. a honfoglalást követő ama mozgalmas időbe, midőn elkerülhetetlenné vált a magyarok megtérítése a keresztény hitre, és ennek a térítési mozgalomnak nyomában keletkezett keresztény üldözés és gyilkolás korszakába, a magyar földön, a magyar testvérek között; azok között, akik nem sokkal előbb egyetértettek a honfoglalás véres küzdelmeiben.

Az augsburgi vereség után, ahonnan a „gyászmagyarok“ kerültek ki (955), még keleten is Arkadiopolisnál (958), nagy vereséget szenvedve belátták, hogy a kóborlások csak a magyarok létszámát csökkentik, erejüket elfecséreltik, a szomszéd népek pedig erőben és bátorságban növekednek; belátták, hogy magukra vonják a külső népek *egyesült* támadását, melynek ellenállani nem lesznek képesek, felhagytak nagyobb szerű kalandjaikkal, melyek a

nemzetnek európai fennállását s jövőjét veszélyeztették, komoly kérdéssé vált közöttük a kereszténység felvétele.

*

Géza fejedelem felvette a keresztiséget, magyarán mondvá megkeresztelkedett. Mivel azonban előre látható volt, hogy a fejedelemnek ezen lépése, illetve szakítása a pogánysággal, az ősi valláshoz ragaszkodó népben ellenszégülést fog kiváltani, Géza fejedelem a maga nagyobb biztosítására néhány német zászlóaljat eszközölt ki a német császártól, ezzel kapcsolatosan külföldiek is megtelepedtek az országban.

Mihelyt ezek megtelepedtek, Géza a nemzeti gyűlésen mindenkit intett, hogy a pogány szertartásokat elhagyva, a fejedelmi család példájára keresztelkedjenek meg; és minden keresztény foglyot szabadnak nyilvánítva nekik földbirtokokat adni parancsolt. Géza fejedelem példáját és intését számosan követték ugyan, midőn azonban a bevándorolt idegenek tanácsára, azokkal szemben, akik vonakodtak a keresztiségtől, erőszakot kezdett igénybe venni a kereszténység terjesztésében, oly nagy ingerültséget idézett elő, hogy lázadástól tartva, ő maga is kezdett a buzgósággal felhagyni, sőt a kedélyek lecsendesítése végett maga is részt vett a pogány szertartásokon. A lázadást azonban és a zavargást ezáltal sem tudta lecsendesíteni. Sok gondot okozott ez Géza fejedelemnek, amitől csak a halál váltotta meg 997-ben.

Géza ekként megkezdte a magyar nemzet megtérítését, de folytatását és befejezését fiára, Istvánra hagyta.

István azon eltökélt szándékkal lépett a trónra, hogy a kereszténységet meg fogja honosítani az országban. De alig ismételte meg atyjának, Géza fejedelemnek, fentebb említett parancsait, melyek szerint minden magyar ember köteles megkeresztelkedni és a nála tartott rabszolgákat szabadon bocsátani, új lángra kapott az ingerültség, veszélyes forrongás terjedt el az egész országban, üldözőbe vették a fejedelemtől kegyelt német urakat, s ez volt előjele a bekövetkezendő lázadásnak, mely keresztény vérfürdőt rögtönzött a magyar földön.

Kupa, másként *Koppány* a Tar Zyrind fia állt a lázadók élére. Ez a hét nemzetségfőnök egyikének utódja sz. István unokatestvére (Dr. Karácsonyi) Somogyban bírta jószágait és székhelyét, azért némelyek somogyi Vajdának nevezik. Kupa kitűzván a nyílt lázadás zászlaját, az idegenek kiűzésére és a kereszténység kiirtására hívta fel a nemzetet. Számosan csatlakoztak hozzá és féktelen dühöttséggel kezdték dúlni és pusztítani István és híveinek dunántúli birtokait.

István a zavargás hírére a kereszténységre tért kevés magyarjaival és atyja által betelepített német urak zászlóaljával, miután előbb Esztergomnál Hont és Pázmán vitézek által karddal öveztetett fel s lovaggá ültetett német módra, a Veszprémet ostromló Kupa ellen indult. A harc előtt fogadást tett István, hogyha Isten neki győzelmet adand, Somogy megye termésének tizedét, a Pannonhalmán, még

atyja által megkezdett kolostornak adja.

A csata heves, a diadal sokáig kétséges volt, mígnem *Vencellin* a harc tüzében Kupával találkozáskor őt párvialban leterítette. A vezérevesztett pogány magyar had rendetlen futásban keresett menedéket.

Dr. Karácsonyi János hírneves történészünk alaposan kimutatja, hogy Koppány nem az ősi vallásért, vagy legalább nem csupán azért, hanem a *fejedelmi trón elnyerése végett támadta meg sz. Istvánt*... Koppány nem volt pogány, hanem ő is megkeresztelkedett, a keresztségben *Mihály* nevet kapott (Kath. Szemle 1913. évi X. füzet. 1064—1069. lap Dr. Karácsonyi Jánostól), azonban végeredményben mégis csak a keresztyénység kiírtását célozta, mert csak annak romjain juthatott volna a trónhoz.

Koppány elesett, hada vad futásban menekült s végre a győzelem sz. Istváné lett és a keresztyénység! E győzelem után István már csakugyan keményebb eszközökhöz nyult. Fogadalmát híven megtartva, az elesett Kupa birtokait s Somogy összes terményeinek tizedét a pannonhalmi sz. Márton apátságnak adományozta, még pedig oly szoros kikötéssel, hogy akinek tiz gyermeke talál lenni, abból is a tizedik a Monostoré legyen.

Ezután parancsot hirdetett ki az országban, mely szerint mindenki, szabadságvesztés és birtokelkobzás terhe alatt, a kitűzött határnapig megkeresztelkedni köteleztetik.

NB. Ezen ne ütközzék meg senki se,

és a mai előrehaladott kulturfelfogást és a kereszténységben kiművelt lelkek magas felfogását ne vigye vissza abba a régi korba. A középkorban ugyanis nem maradt követés nélkül Nagy Károly példája, ki a szászok között kényszerrel is terjesztette a kereszténységet. Skandináviában vérengző jelenetek között honosított meg a kereszténység. Vladimir orosz fejedelem egyszerűen fejvesztésre ítélte azt, aki nem akart megkeresztelkedni.

Sokan azt hiszik, hogy ennek a szigorú elvnek, az a téves elv képezte alapját, hogy a „cél szentesíti az eszközt“, pedig nem ez volt az oka a középkori kényszerítésnek, hanem az, hogy az akkori fejedelmek azon véleményen voltak (vide Pór Antal vita s. Stefani pag. 27.), hogy a népekre a jót ép úgy kell reáerőszakolni, mint a javukat fel nem értő gyermekekre, hogy azt megszokván, utóbb önelhatározásból is örömezt folytassák, amihez kényszerítve és félelemből kezdének. E felfogást éles szavakkal fejezi ki *Ditmar* merseburgi püspök, a lengyel népről azt állítván, hogy azt baromként kell kormányozni és rest szamárként fenyíteni, mert kemény büntetések nélkül lehetetlen, hogy fejedelme, hacsak az állam javát mellőzni nem akarja, rajta uralkodjék.

Ezt a középkori uralkodó felfogást, mely nem egyenlő azzal a fent érintett téves felfogással, úgy látszik a magyarok megtérítésénél sem lehetett mellőzni; ebből magyarázható meg az is, hogy sz. István a Koppány lázadás legyőzése után szabadságvesztés és bir-

tokelkobzás terhe alatt követelte, hogy minden magyar ember felvegye a kereszttség szentségét.

A főrendeket azonban maga köré gyűjtötte és megmagyarázta nekik, hogy a szeretet és önmegtágadás vallásának nem szükséges áldozatul hozni a veleszületett harcias szellemet és hazafias lelkületet; meggyőzte őket arról, hogy lehet Jézus vallásában mindenki jó hazafi, jó katona, jó vitéz, sőt legkivált ebben! S ily módon sikerült őket a kereszténységnek megnyerni, jóllehet a vonakodóknál fenyegetést is kénytelen volt használni.

Par év múlva látván, hogy a térítés a kívánt sikerrel halad, az új egyház berendezéséhez fogott s a fiatal egyház megerősítésére fordította egész munkásságát, annál is inkább, mert tudta, hogy a pogányság Koppány legyőzésével még nincs teljesen elnémítva, tudta, hogy sokan csak félelemből keresztelkedtek meg, anélkül, hogy szívük a hit szellemétől átmelegítették volna.

A szomszéd Német- és Olaszországból misszionárius papokat kér, elrendelte, hogy legalább minden tíz falu közösen építsen egy templomot. Neje, Gizella pedig a templomok számára papi öltönyöket készített, oltárterítőket hímeztet. A királyné udvara úgy nézhetett ki, mint egy varróműhely, hol a palotahölgyek folyvást varrtak és hímezttek.

Sz. István magyar királynak a keresztény hit elterjesztésében, a magyarok megtérítésében és azoknak a keresztény hitben való megerősítésében a fenti sorokban vázolt apostoli munkál-

ködásával kapcsolatban épül itt Gyűdön egy kis kápolnaszerű alkotmány, mely nem akkora, hogy misézni lehetne benne, hanem csupán egy Mária szobor befogadására alkalmas. Ebben helyezik el a B. szűz Anya szobrát, hogy az ő tisztelete által éleszthessék a lelkekben a keresztény hit s a megtért magyarok lélekben megerősödjenek, s védve legyenek a Kupa-féle keresztényirtó lázadásnak még teljesen le nem csillapított hullámveréseitől.

Az a megrendítő esemény, melyet Koppány intézett sz. István trónja és a keresztény vallás ellen, hathatósan ösztönözte a sz. fejedelmet, hogy minél előbb létesüljenek kolostorok, melyek a vidék keresztényeit gondozzák; a Koppány-féle lázadás rémnapjai arra bírták a sz. fejedelmet, hogy azonnal megkezdje a Bencés kolostorok építését, s nem szenved kétséget — azt mondja Pór Antal (vita s. Stephani pag. 26.), hogy a *pécsváradi* Bencés apátságot s a többi püspöki székhelyeket, azonnal Koppány leverése után kezdték építeni s az első keresztény évezred lejártáig az építést be is fejezték.

Az a hírneves bencés kolostor, melyet Géza fejedelem Pannonhalmán kezdeményezett, s amelyet sz. István szilárd alapokra helyezett, volt az első bencés kolostor Magyarországon; ezután közvetlen alapította és építtette a pécsváradi apátságot a B. szűz Mária és szent Benedek tiszteletére. „A pécsváradi kolostort idegenből jött szerzetesek népesítették be.“ „A lengyel meseritzi kolostor apátja Aszkrik, több szerzetesével (Papanek szerint 50) tele-

pedett le Pécsváradon, akik azután megépítették a pécsváradai monostort.“ „Aszkrik apát sz. István királyunktól küldve (1000- v. 1001-ik évben) Rómába ment, hogy a pápától meghozza a királyi méltóság jelvényét, a szent koronát. Miután küldetését szerencsésen befejezte, érdemei jutalmául a kalocsai püspökséget nyerte el, mely még az ő életében érsekséggé emeltetett (1097.)“ „Az új apát *Bonifác* szerzetes lett, aki a Monostor érdekében végzett munkája mellett nem feledte, hogy a bencések a „*Cruce et aratro*“ jelszó alatt fejtették ki hasznos működésüket, s azért az ország déli részein a még pogány lakosság megtérítésére indult. Szent fáradozása közben vértanúvá lett, amennyiben megsebesült, s bár nem halt bele sebeibe, mindazonáltal vértanúi érdeme megmaradt.“ (Sörös Pongrác Kath. Szemle 1905. X. füzet).

A cél, mely miatt sz. Benedek fiaí sz. István által meghonosítottak, egyedül a kereszténység terjesztése s megszilárdítása volt; ezt látjuk a pécsváradai apátnál is, aki az apátság gondjai mellett a déli, tehát a *Drávamenti vidék* pogányainak megtérítését is munkálta. Ebből azt a biztos következtetést állapíthatjuk meg, hogy Baranyának déli vidéke is a pécsváradai bencés monostor missziós területéhez tartozott. Nem szenved kétséget, hogy Gyűd is a pécsváradai apátság lelki gondozásának körzetébe esett és hit-térítői és a hitben megszilárdítási munkájuk Gyűdre is kiterjedt; így tehát az a *kápolnaszerű kis építmény, melyben egy Mária-szobor volt elhelyezve, két-*

ségkívül a pécsváradi bencések műve volt. Ez a kis kápolnaszerű építmény, benne egy Mária-szoborral, képezi a gyúdi kegyhely eredetét.

*

A gyúdi Zárda Évkönyve (Protocoll III.) e kegyhely eredetéről röviden, de teljes határozottsággal, a következőket írja: „Antiquissima origo Ecclesiae. Primum itaque et ante omnia notandum, quod ab olim circumferebatur, memoriaque traditum erat, in hocce loco, Pago nempe Jud, vulgo: Gyúd; ab initio in Hungariam introductam, per Divum Proto-Regem et oraculo Pontificio vocatum Apostolum Unghariae Stephanum, fidei Catholicae, fuisse quandam B. Virginis Mariae Statuam, aedicula quadam murata et concava septam atque coopertam, etc... etc... (M. S. ex Archivio Conv. Zagrabiensis, De orig. Gyúd.)“

Igy értesít bennünket a Ladislai Provincia (melynek kötelékébe Gyúd is tartozott az 1900-ik évben történt határjavításig) zágrábi levéltárában őrzött 1757-ből származó kézirat, mely összegyűjtve s megrostálva, tartalmazza az élő nyelven megőrzött tradíciókat.

A gyúdi tradíciónak ezen idézett latin szövegű szavain kívül, melyek azt jelentik, hogy sz. István idejében már volt Gyúdon kis épületeszke, más okmányunk nincs annak beigazolására, hogy Gyúdon már sz. István idejében létezett egy kápolnaszerű épületeszke, mely a mai kegyhely eredetét képezi, de ezt a tradíciót el kell fogadnunk okmánypótló irat gyanánt, melynek hitelében egyáltalán nem lehet okunk

kétkedni, mert: valamint az a szlovén nép, mely a honfoglaláskor itt volt, híven megőrizte a honfoglaló kúa vezér nevét (Jud = Győd), amint már beigazoltuk, miért ne őrizhette volna meg generációkon keresztül azon vallásos benyomások, mozzanatok emléket, melyek természetesen a lelkével és szívével egybeforrtak?

Ezt a pontot illetőleg a szláv tradíció nem mese, nem kigondolt legenda, hanem szájról-szájra átültetett történeti tény.

Sőt annál inkább hitelt érdemel ez a tradíció, mert ennek a vidéknek állandó lakosságát a szlovének és szlávok képezték (Szlavonia, Szerémség, Horvátország stb.). E vidék lakosságának zömét a szlávság képezte a honfoglalás után is. Jekelfalussy szerint ugyanis (Magyarország népessége pag. 555.) az ezer év előtti Magyarország összes népessége a hódítókat és hódoltakat egybevéve, csak néhány száz-ezerre rúghatott. Balogh Albin szerint pedig (Ország és Nyelv. pag. 15.) Baranya, Bács, Verőce, Valkó, Szerémség vidékét Botond törzse szállta meg, nyilvánvaló, hogy magyar nagyon kevés jutott egy-egy szállásra vagy tanyaúra, a lakosság zömét tehát a szlovének tették ki, akiktől a magyarok eltanulták a keresztény hitet, akiknek vallásos példáján felbuzdulva, elsajátították az Istenanyjának Máriának mélységes és odaadó tiszteletét. Ezek a szlovének, a Karantán (Tirol, Steyer stb.) szlovéneknek itt rekedt része volt, akik lassankint beolvadtak a magyarságba: — és ha megtekintjük a mai

Steyer, Tirol, Karinthia szlovén népét, annak még most is mély vallásosságát, biztosra vehetjük, hogy itt, Gyűd vidékén már Géza fejedelem előtt is, honos volt az Istenanyjának mélységes tisztelete; kezdték a szlovének, átvették tőlük a magyarok, a Kupa-féle keresztényirtó lázadás pedig egyesítette, tömörítette a veszélyben forgó keresztényeket, hogy a B. szűz Anyánál keressenek védelmet. Elképzelhetjük, hogy mily buzgón, mily bensőséggel könyörögtek, hogy védje, oltalmazza meg őket, mert hisz a kereszténység kiirtásáról volt szó.

A vallásos érzelem, mely a megtért magyarokat a szlovénekkal együtt áthatotta, a pécsváradi bencések által köztiszteletre kitett Mária-szobrot bizonyára a legnagyobb tiszteletben tartotta; a szobor körül megnyilvánult buzgóság pedig kiérdemelte a B. Szűz különös pártfogását; *az égi kedvezmények pedig, melyekben a hívők e szobor körül részesültek*, varázserővel vonzotta ide a környékbeli hívőket is. Gyűd központja lett e vidék Mária-kultuszának.

Az akkoriban erőre kapott bizalmas és bensőséges áhitat a mai napig is fenntartotta magát, úgy hogy az a számtalan sok körmenet s zarándoklat, ami most a mi szemünk láttára megnepesíti Gyűdnek, mint községnek nagyon is igénytelen utcáit, csak folytatása annak, ami sz. István idejében a pécsváradi bencés misszionáriusok buzgólkodása folytán, mint forrásban megszületett.

Az iskolai tankönyvek és egyéb történelmi dolgozatok csak hidegen említik meg a Kupa-féle lázadást és sz. István halálát követő négy évtizedben folytatott keresztényüldözést, azt egyszerűen belzavargásnak, trónvillongásnak minősítik, a keresztény üldözés és gyilkolás szempontjából nem foglalkoznak vele, pedig azok valóságos rémnapjai voltak az újonnan megtért magyaroknak.

Maga a királyné is, Gizella, sz. István neje, a Kupa-lázadás alatt Veszprém vármegyének a balatoni és a mai Zalával határos részén, a Balaton fölött s a Bakony alatt, a Tihany és Badacsony között húzódó fensíkon, akkoriban még rengeteg erdős vidékre menekült, amely hely attólfogva a mai napig „*Mentshely*”-nek neveztetik, ahol a megmenekült királyné kápolnát is építtetett hálából.

Ily menedékhely volt Gyúd is. Most is az mindazoknak, akik hittel, bizalommal a Szent Szűz oltalma alá menekülnek!

A kegyhely részletes leírása

**A GYŰDI KEGYHELY
TÖRTÉNELMI ESEMÉNYEK
FORGATAGÁBAN**

cimű külön könyvben,
mely több érdekes
képpel van diszítve —
található.

Ára: 2.— pengő.

Megrendelhető a
Szent Antal bazárban, Dunántúl
Könyvkereskedésben valamint
a Dunántúl Nyomdában Pécssett.